

Geloof en diaconie

De sociale leer van de Kerk

Bisschop Van den Hende en bewoners bij het werkbezoek van de bisschop op 5 november 2010 aan zorgcentrum De Wijngaerd te Made. (Foto: J. Wouters)

Geachte lezer,

In 2010 zijn wij in ons bisdom vanwege de sociale leer van de Kerk gestart met diaconale werkbezoeken en met de Antoniusacademie, een forum waar mensen uit Kerk en samenleving op uitnodiging bij elkaar komen om een thema uit de sociale leer van de Kerk nader uit te werken. Ook in 2011 worden verschillende nieuwe initiatieven genomen. In deze nieuwsbrief leest u hier meer over.

In de sociale leer van de Kerk staat de waardigheid van de menselijke persoon centraal. Deze waardigheid is gebaseerd op het Bijbelse fundament dat de mens geschapen is naar Gods beeld. Immers in het boek Genesis wordt gezegd dat God de mens maakte naar zijn beeld en gelijkenis: 'als beeld van God schiep Hij hem, man en vrouw schiep Hij hen' (Gen. 1, 27).

Het gaat in de sociale leer van de Kerk, in ons sociaal en diaconaal handelen, om 'een beschaving van liefde' gebaseerd op het liefdesgebod van de Heer: 'Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad'. Paus Benedictus noemt de liefde 'de rode draad die door de sociale leer van de Kerk loopt'.

In het evangelie van Matteus zegt de Heer: 'al wat gij gedaan hebt voor de geringsten van mijn broeders hebt ge voor Mij gedaan' (Mat. 25, 40). Hetzelfde hoofdstuk van Matteus geeft de evangelische aanzet tot de werken van barmhartigheid als opdracht. Een mens met honger of dorst, een vreemdeling, een naakte of gevangene, is een mens geschapen naar Gods beeld.

Anderzijds, ook in Matteus, wordt eenieder opgeroepen zijn ontvangen talenten in te zetten. Omdat een mens, naar Gods beeld geschapen, ook zijn talenten ontvangen heeft van God, komt een mens - als beeld van God - het best tot ontplooiing wanneer hij of zij ze in dienst stelt van de Heer en de medemens, tot opbouw en ondersteuning. Jezus zelf heeft immers ons leven gedeeld bij zijn menswording en is naast ons komen staan, het meest nog als broeder van de mens in nood, de kleine en de arme.

De Bijbels gefundeerde katholieke visie op de mens als beeld van God en de waardigheid van de mens is té rijk en té belangrijk om binnen de kerkmuren te houden.

Bisschop Van den Hende

De ontwikkeling van de katholieke sociale leer in de 19e en 20e eeuw

In de negentiende eeuw leefden steeds meer mensen in grote steden en vond de industriële revolutie plaats. Naast grote rijkdom was er grote armoede. De Katholieke Kerk trachtte de armen nabij te zijn, maar de traditionele caritas en liefdadigheid voldeden niet in voldoende mate. Als reactie op de Industriële Revolutie en de opkomst van het Marxisme analyseerde de Katholieke Kerk de maatschappelijke ontwikkelingen in de licht van het Evangelie. Hier ligt de kiem van de sociale leer van de Katholieke Kerk.

De katholieke sociale leer ontstond feitelijk vanwege de nood van de arbeiders, uit de situatie van het industrieproletariaat in de 19e eeuw. Paus Leo XIII kwam in 1891 met de encycliek 'Rerum Novarum' en veertig jaar later schreef Pius XI in 1931 'Quadragesimo Anno'. De sociale leer werd steeds meer ontwikkeld en verfijnd. In 1961 verscheen van paus Johannes XXIII de encycliek 'Mater et Magistra'. Paus Paulus VI publiceerde in 1967 de encycliek 'Populorum Progressio'. Paus Johannes Paulus II schreef 'Laborem excercens' (1981), 'Sollicitudo rei socialis' (1987) en 'Centesimus annus' (1991). Een overzicht van de encyclieken wordt gegeven in J. Verstraeten, 'De sociale ethiek van de Katholieke Kerk in de encyclieken van Leo XIII tot en met Johannes Paulus II', Brussel (2000).

In de 19e eeuw gebruikte paus Leo XIII in zijn teksten de uitdrukking 'waardigheid van de mens', aanvankelijk vooral in het kader van de sociale leer, zoals 'Rerum Novarum'. Paus Leo stelt: 'De waardigheid van de mens, die door God zelf met grote eerbied bejegend wordt, mag door niemand ongestraft worden geschonden' (nr. 32).

Uit de waardigheid van de mens vloeien aldus 'Rerum Novarum' de natuurlijke rechten van de mens en de primaire gemeenschappen voort: recht op eigendom, recht op het leven, op de meerwaarde van arbeid, het recht om te trouwen, het recht op levensonderhoud door een recht op een rechtvaardig loon en het recht op vereniging, etc. De encycliek 'Rerum Novarum' markeert in 1891 de aanvang van de ontwikkeling en uitwerking van de katholieke sociale leer waarin de waardigheid van de mens centraal staat.

Een complete verzameling van alle geschriften die samen de sociale leer van de Katholieke Kerk vormen

is het 'Compendium van de sociale leer van de Kerk' (2004, Nederlandse vertaling 2008), uitgegeven door de Pauselijke Raad voor rechtvaardigheid en vrede.

Hieraan moet inmiddels nog worden toegevoegd de in 2009 uitgekomen encycliek 'Caritas in Veritate' van paus Benedictus XVI. De paus publiceerde zijn encycliek ofwel rondzendbrief voortbouwend op de reeks van sociale encyclieken van zijn voorgangers.

Er is sprake van een voortgaande lijn in de sociale leer, inspelend op in de tijd opduikende nieuwe problemen. De achtergrond van de nieuwste encycliek 'Caritas in Veritate' wordt gevormd door de financiële crisis en de globalisering. 'Caritas in Veritate' noemt nog een aantal andere ontwikkelingen, ondermeer het vervagen van het onderscheid tussen rijke en arme landen want ook in rijke landen is er armoede en in arme landen bestaan superrijke mensen.

Sinds het eind van de 19e eeuw heeft de samenleving ook in de 20e eeuw meerdere economische crises, maatschappelijke instabiliteit en verwoestende oorlogen beleefd. En in het eerste decennium van de 21e eeuw werd er al meerdere keren opnieuw gesproken van crises: voedselcrisis, energiecrisis, benzinecrisis en de wereldwijde economische crisis.

De sociale leer van de Katholieke Kerk, waarin de waardigheid van de menselijke persoon centraal staat, beoogt geen blauwdruk te geven voor een ideale samenleving of economie. Het oogmerk van de katholieke sociale leer is niet om technische antwoorden en oplossingen te bieden op de vragen van de tijd inzake bijvoorbeeld de economie.

Paus Benedictus XVI benadrukt in zijn nieuwste encycliek 'Caritas in Veritate' dat het er in de katholieke sociale leer om gaat in dienst te staan van de waarheid, de vervulling van een zending voor een samenleving die recht doet aan de mens en aan de waardigheid en roeping van de mens.

In de katholieke traditie wordt overigens zelden gesproken over de mens als individu, maar bijna altijd over de mens als persoon. De sociale leer heeft namelijk een personalistisch karakter. De mens wordt gezien in zijn relatie tot God en in relatie tot de gemeenschap. De afzonderlijke persoon staat in wezen niet tegenover de gemeenschap. Het gemeenschappelijk belang ('bonum commune') moet namelijk niet in tegenspraak zijn met of in concurrentie staan met het belang van een afzonderlijke persoon.

Basis van diaconaal en sociaal handelen

De sociale leer van de Kerk inspireert en motiveert

Het bisdom van Breda wil de gelovige inspiratie van het diaconale en sociale handelen expliciteren en de zichtbaarheid van diaconie vergroten. Het doel is het diaconaal en sociaal handelen te inspireren en te versterken. Het bisdom wil de kennis over de sociale leer van de Kerk vergroten, zodat de sociale inzet wordt verdiept en aan inhoudelijkheid en wervingskracht wint. Er zijn vier thema's die het bisdom heel speciaal voor het voetlicht brengt: zorg, onderwijs, arbeid, publiek bestuur. Bouwen aan 'een beschaving van liefde' is een roepingkwestie: antwoord geven op wat God in je hart heeft gelegd en met de talenten die je van God ontvangen hebt.

De Katholieke Kerk heeft een rijke traditie waar het gaat om geïnspireerd sociaal handelen. Het bisdom van Breda sloot hier in het verleden op aan door bijvoorbeeld de aanstelling van arbeidspastores, die zich inzetten voor de concrete mens en zijn relatie tot arbeid. Dit arbeidspastoraat was de opvolger van het eerdere bedrijfsapostolaat en industriepastoraat. De arbeidspastor werd later aangevuld met een nieuwe functionaris: de werk(st)er voor Kerk en samenleving. Onder bisschop Ernst werd een financieringsregeling vastgesteld om deze werkers op het terrein van Kerk en samenleving te kunnen financieren. Na hem heeft bisschop Muskens op zijn wijze een sociaal pastoraal beleid gevoerd, vooral door zich via de media persoonlijk tot de publieke opinie te richten.

Bisschop Van den Hende heeft de aandacht voor diaconie voortgezet. Toen in het voorjaar 2008 de Nederlandse vertaling van het Compendium van de sociale leer van de Kerk verscheen beval de bisschop het boek direct aan als naslagwerk en gids om vertrouwd te raken met de sociale leer van de Kerk. Concreet werden de pastorale beroepskrachten van het bisdom uitgenodigd voor een diocesane presentatie van het boek tijdens een bijeenkomst in het bisschopshuis op 2 juni 2008.

Momenteel werkt het bisdom met vier concrete thema's: zorg, onderwijs, arbeid, publiek bestuur. Op elk van deze thema's worden activiteiten ontplooid (zie p. 4). De thema's zijn niet uitputtend of uitsluitend van belang. De sociale leer van de Kerk doet immers ook uitspraken over het milieu en armoede als zodanig vraagt aandacht. De thema's helpen de aandacht te richten. Zo bracht de bisschop in de diaconale werkbezoeken in 2010 een bezoek aan een voedselbank, een school voor kinderen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking en een zorginstelling. Geprobeerd wordt de thema's evenwichtig aandacht te geven. Het bisdom maakte een magazine 'Geloof en onderwijs' en begin

2011 is magazine 'Geloof en zorg' voorzien. De Antoniusacademie in mei 2011 gaat over arbeid.

De Antoniusacademie is vernoemd naar de heilige Antonius, de patroonheilige van de kathedraal en van het Antoniushuis, het studie-, woon- en vormingshuis voor priesterstudenten van het bisdom van Breda.

Antonius (12e-13e eeuw) had in zijn tijd veel oog voor het leven en de ontplooiingskansen van individuele armen. Hij had ook zorg voor rijken en machtigen, namelijk dat zij door zijn prediking evenzeer oog zouden krijgen voor het leven van de kleinen en hen als mens, naar Gods beeld geschapen, zouden herkennen en erkennen. Antonius was een groot predikant. Bisschop Van den Hende: "Niet alleen omdat hij met goedgekozen woorden het evangelie verkondigde, maar vooral omdat hij voorleefde wat hij verkondigde. In moderne woorden: 'he practiced what he preached'."

(Foto: R. Mangold)

Bisdom van Breda

Activiteiten in het kader van de sociale leer van de Kerk

Geloof heeft zijn uitwerking in het leven van alledag. Dit is een belangrijke bijdrage van de Kerk aan de samenleving, vanuit het evangelie en de sociale traditie van de Kerk. Het Compendium van de sociale leer van de Kerk spreekt van de evangelisatie van de sociale sector: “de bouw van een stad voor de mens die meer humaan is omdat hij meer de vorm aanneemt van het koninkrijk van God” (Compendium nr. 63).

Geloofsgesprekken op tv. Er worden vanuit het bisdom van Breda zeven geloofsgesprekken opgenomen rond onderwerpen uit de sociale leer en uitgezonden op tv door kro/rkk. Het eerste gesprek is met bisschop Van den Hende (30 januari om 9.35 Nederland 2, voor overige uitzenddata zie de Programmagids).

Bisdommagazines. Begin 2011 verschijnt het bisdommagazine ‘Geloof en zorg’. In het najaar verschijnt een magazine specifiek over de sociale leer van de Kerk. De magazines worden verspreid in de parochies, via pastorale beroepskrachten, parochiebestuurders en abonnees.

‘Met het oog op armoede’. Armoede leidt tot sociale uitsluiting en beperkt de mogelijkheden tot ontplooiing en ontwikkeling. In samenwerking met Stichting de Vonk wordt de training ‘met het oog op armoede’ gegeven, op maandag 14 maart voor pastorale beroepskrachten en op maandag 19 september voor vrijwilligers zoals leden van een zieken- of huisbezoekgroep.

Bijeenkomsten caritasinstellingen. Op 22 en 29 maart en op 6 april vinden per dekenaat informatiebijeenkomsten plaats van de (inter)parochiële caritas instellingen. Onder meer wordt gesproken over diaconale onderwerpen vanwege de sociale leer van de Kerk. De bisschop neemt daarom deel aan deze bijeenkomsten.

Antoniusacademie. De Antoniusacademie is een forum waar mensen uit Kerk en samenleving op uitnodiging van de bisschop bij elkaar komen om een thema uit de sociale leer van de Kerk nader uit te werken en uit te dragen. Op vrijdag 13 mei gaat de Antoniusacademie over het thema arbeid, op vrijdag 9 september over missie en ontwikkelingssamenwerking.

Gebedskaartjes. Voor parochies wordt een klein gebedskaartje gemaakt over de sociale leer in relatie tot Pinksteren. Steeds opnieuw hebben we de inspiratie nodig van de heilige Geest. De Geest helpt ook om ons geloof handen en voeten te geven.

Geloofsboekjes. Het bisdom maakt jaarlijks handzame, kleine geloofsboekjes, die in kort bestek uitleg geven over een onderwerp. In 2011 gaan de boekjes over de sociale leer van de Kerk. Ze verschijnen in het najaar.

Bijeenkomst in het bisschopshuis. De bisschop nodigt pastorale beroepskrachten uit voor een bijeenkomst in het bisschopshuis. Op maandag 12 september staat de inhoudelijke ontmoeting in het teken van de sociale leer van de Kerk.

Kadercursus diaconie en sociale leer. Op 15 september start de ‘kadercursus diaconie en sociale leer’. De kadercursus biedt een inhoudelijke vorming aan de deelnemers op diaconaal gebied, waarbij het Compendium van de sociale leer van de Kerk gids is.

Bibliotheek. Het bisdom legt een bibliotheek aan rond de sociale leer. Geïnteresseerden kunnen deze informatie raadplegen.

Power point presentatie. Het bisdom ontwikkelt een power point presentatie over de sociale leer die een overzicht geeft van de hoofdlijnen van de eerste encycliek in 1891 tot heden.

Diaconale werkbezoeken. In 2011 worden opnieuw diaconale werkbezoeken georganiseerd van de bisschop en de bisdomstaf.

Bisdombedevaart en wjd. De gelovige bezieling van de diaconale opdracht van de Kerk wordt verankerd in de wereldjongerendagen (7-22 augustus) en de bisdombedevaart (22-29 oktober). Beide bedevaarten staan in het teken van roeping en het liefdesgebod van de Heer: “Dit is mijn gebod dat gij elkaar liefhebt, zoals Ik u heb liefgehad” (Johannes 15, 12).

Voor meer informatie: bisdom van Breda
T 076 5223444
E secretariaat@bisdombreda.nl